

RECENZJE

Ks. Wojciech Zyzak, *Kapłaństwo prezbiterów. Studium nauczania Jana Pawła II*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Kraków 2010, ss. 511.

Jednym z fundamentalnych, widzialnych znaków liturgicznych Kościoła jest rzeczywistość sakramentalna. Jak powie tradycyjna teologia, to widzialne znaki niewidzialnej łaski. Szczególne miejsce przypada tutaj sakramentowi chrztu świętego. To jest brama Kościoła i fundament całego życia wiary. Tutaj wszystko się rozpoczyna. Jednak szczególnymi znamionami Kościoła, jako pielgrzymującego Ludu Bożego Nowego Przymierza jest Eucharystia i kapłaństwo sakramentalne. Dlatego tak ważnym jest pochylenie się nad tymi dwoma sakramentami.

Na przestrzeni wieków, kapłaństwo stało się także przedmiotem licznych badań, studiów i opracowań. Prezentowana książka koncentruje się wokół tej problematyki. Ukazała się ona jako tom 7 w serii „Studia nad myślą Jana Pawła II” wydawanej przez Ośrodek Badań nad Myślą Jana Pawła II Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jan Pawła II w Krakowie. To ważna seria badawcza poświęcona studiom nad Janem Pawłem II.

Książkę otwiera schematyczny wykaz skrótów (s. 5) oraz dość szeroki i interesujący wstęp (s. 7-18). Następnie całość treściowa podzielona została na sześć obszernych rozdziałów, a te z kolei na dalsze mniejsze zbiory treściowe. Ułatwia to w znacznym stopniu systematyczną lekturę dzieła oraz orientację w toku prowadzonych analiz badawczych.

Rozdział pierwszy nosi tytuł: „U źródeł kapłaństwa” (s. 19-79). Ukazano tutaj najpierw kapłaństwo Jezusa Chrystusa, Arcykapłana Nowego Przymierza, tak w odniesieniu do starotestamentalnych zapowiedzi jak i realizacji w Nowym Testamencie. Dalszym, naturalnym ciągiem są uwagi o kapłaństwie chrzcielnym, a więc wszystkich członków Kościoła. To przecież kapłaństwo wspólnotowe wiernych świeckich. Wskazano tutaj także na relacje między kobietą a kapłaństwem chrzcielnym, co dziś jest nadal chętnie podejmowanym tematem. Wskazując na kapłaństwo służebne zwrócono uwagę na jego znamię w stopniu biskupstwa i prezbiteratu

oraz posługę diakonów. Ważnym jest, że wskazano także na elementy stanowiące o tożsamości prezbitera. To zwłaszcza wymiar wertykalny i horyzontalny a także relacyjny charakter owej tożsamości.

„Bóg źródłem kapłaństwa prezbiterów” to tytuł drugiego rozdziału (s. 81-131). Oczywistym jest wskazanie na ten rodzaj powołania ze świadomością, że to Boże powołanie jest zawsze oczekujące na osobową odpowiedź. Następnie przeanalizowano szczegółowo relacje kapłaństwa prezbiterów do Boga Ojca, Syna Bożego i Ducha Świętego. Wobec pierwszej Osoby to już misterium całej Trójcy Świętej, ale jednak dopiero Jezus jest szczególnym objawieniem Ojca. Kapłaństwo winno zaś być czytelnym odbiciem ojcostwa Boga. Natomiast z Chrystusem dochodzi w kapłaństwie do szczególnej więzi ontologicznej. Dobrze, że wskazano tutaj także na implikacje eklezjologiczne. Natomiast Duch Święty jest sprawcą kapłaństwa służebnego, które winno mieć także znamię życia duchowego oraz odniesienie do misji kapłana.

Kolejny rozdział nosi tytuł: „Kapłan we wspólnocie Kościoła” (s. 133-206). Prezbiter jest sługą komunii kościelnej, która ma Boże źródło oraz niesie osobową szczególną odpowiedzialność. Ważnym elementem owej eklezjalności są relacje prezbitera do biskupa. Zakłada to równocześnie dwustronne obowiązki. Nie można pominąć także wzajemnych więzi pomiędzy prezbiterami. Chodzi o braterstwo sakramentalne i bogactwo wzajemnych więzi w przeżywaniu kapłaństwa. Ważna w Kościele jest prawda wspólnoty przeżywana w różnych wymiarach. Oczywistym jest, że prezbiterzy mają także relacje z osobami życia konsekrowanego. Są to wspólne więzi, które określają i nakładają obowiązki z obu stron. Z kolei relacje prezbitera z wiernymi świeckimi oscylują wokół fundamentalnych kategorii, tj. komunii i współpracy. Konieczne jest jednak zachowanie tożsamości i odrębności. Wreszcie wskazano na obustronne obowiązki prezbiterów i świeckich. Dodatkowo ukazano jeszcze więź prezbiterów z Maryją. Tutaj wybrzmiewa m.in. Jej dziewictwo, zawierzenie, służebność, macierzyństwo, pośrednictwo, cierpienie, wzór kontemplacji i posługi, odniesienie do Eucharystii czy Wniebowzięcie.

„Misja kapłana” zaprezentowana została w czwartym rozdziale omawianego dzieła (s. 207-264). To oczywiście klasycznie rozróżniana misja prorocka, kapłańska i pasterska. Pierwsza z nich wskazuje na uczestnictwo w urzędzie Chrystusa, a jednocześnie dostrze-

ga się różnorodność form realizacji funkcji prorockiej. Ciekawe są uwagi o uprawianiu teologii jako wyrazu urzędu prorockiego. Natomiast funkcja kapłańska to zwłaszcza sprawowanie sakramentów, wśród których szczególnie wyróżniono Eucharystię i sakrament pojednania. Natomiast w funkcji pasterskiej jako jej wzór staje Osoba Jezusa Chrystusa, Dobrego Pasterza. Służba winna być wyrazem miłości oraz jedności komunii. Wskazano jeszcze na kilka obszarów duszpasterstwa, wyróżniając parafię, duszpasterstwo małżeństw i rodzin, młodzieży oraz przykładowe duszpasterstwa specjalistyczne. Natomiast powołanie misyjne prezbiterów wpisano w powszechne misyjne zadanie całego Kościoła oraz każdego osobowego powołania kapłańskiego. Oczywistym jest, że istnieje pilna potrzeba zaangażowania misyjnego każdego prezbitera oraz wszystkich kapłanów jako wspólnoty.

Rozdział piąty jest analizą zagadnienia: „Duchowość kapłańska” (s. 265-318). Na czoło wysuwa się miejsce cnót teologalnych w życiu prezbitera, odniesionych do życia oraz szerokich relacji z Bogiem i ludźmi. Nie pominięto także znaczenia rad ewangelicznych. Dla wszystkich trzech jest specyficzne miejsce i znaczenie, choć czystość spełniana jest tutaj w celibacie kapłańskim. Wskazano na znaczenie pobożności prezbitera, która ma odniesienie do szeroko pojętego życia duchowego. Wyrazami jej są zwłaszcza modlitwa, Eucharystia i sakrament pojednania. Zwracając zaś uwagę na świętość kapłana rozeznano ją jako powołanie. Ważnym są tutaj święci kapłani będący wzorami tej drogi. Szczególną uwagę zwrócono na św. Jana Vianneya.

Ostatni rozdział omawianego dzieła został zatytułowany: „Formacja kapłańska” (s. 319-370). Na czoło wyakcentowano troskę o własne powołanie z jednoczesną otwartością na inne. Trzeba ją traktować w kategoriach odpowiedzialności. Ważne są też sposoby promocji powołań. Wskazano także na formację do kapłaństwa, która także winna być znaczone odpowiedzialnością. Szczególna rola przypada tutaj semiarium duchownemu. Tak konieczna integralna formacja winna zawsze uwzględniać płaszczyznę ludzką, duchową, intelektualną i duszpasterską. Natomiast słusznie wskazano, że prezbiterów szczególnie dotyczy formacja permanentna.

Treściowo książkę zamyka zakończenie (s. 371-376) oraz streszczenie w języku angielskim (s. 377-379). Dodano jeszcze bibliografię, która podzielona została na: Źródła; Opracowania; Li-

teraturę pomocniczą (s. 381-500). Całość dzieła zamyka spis treści w języku polskim (s. 501-505) i angielskim (s. 507-511)

Oto szeroka monografia poświęcona problematyce kapłaństwa w stopniu prezbiteratu. Podejmuje ona szerokie bogactwo tematów, tak ogólnych jak i wielu szczegółowych. Dość znaczący, wstępny ogląd bogactwa treści daje już stosunkowo szczegółowy spis treści. Słusznym wydaje się stwierdzenie: „Zdaniem autora, tak ujęta problematyka kapłaństwa zdaje się wyczerpywać najważniejsze wątki zawarte w nauczaniu Jana Pawła II” (s. 18).

Zatem ważnym jest wskazanie z podtytułu, że główną bazą źródłową prezentowanego opracowania jest nauczanie Jana Pawła II, rozpatrywane w bardzo obszernym spektrum oraz wielu wątkach. Jak pisze sam autor: „Wyniki analiz tego niezwykle obfitego dziedzictwa stanowią podstawę niniejszego opracowania. Głównym jego źródłem jest oficjalne watykańskie wydanie *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Jest to dzieło ogromnego rozmiaru, przekraczające dorobek wszystkich poprzedników” (s. 8). Obszerność ta wynika oczywiście z intensywności posługi papieskiej błogosławionego Jana Pawła II a także długich lat jej trwania.

Bogactwo tematyczne, zdaje się być niewyczerpane. Tymczasem można pytać m.in. o problem diakonatu, jako etapu przygotowawczego do święceń prezbiteratu. Tu nie chodzi o treści kanoniczne czy liturgiczne, ale o teologię, duchowość, sakramentologię tzw. dogmatyczną. Można pytać się o teologiczne miejsce prezbitera seniora czy żonatego. Wydaje się, że te treści są niezwykle ważne, a w proponowanym dziele obecne są w stopniu minimalnym. Dlaczego zatem te zagadnienia, bardzo interesujące i rysujące się wyraźnie na czasie, generalnie uszły uwadze ks. W. Zyzaka?

W kontekście wielu nazwisk występujących w tekście wydaje się uzasadnionym oczekiwanie stosownego indeksu osobowego. Byłaby to cenna pomoc „logistyczna” w lekturze książki. Natomiast niezwykle skromne jest zestawienie opracowań i literatury pomocniczej. W tej pierwszej znaczny procent stanowią artykuły ze zbiorowych opracowań rozpisane na poszczególne pozycje. Przykładowo w opracowaniach aż 19 pozycji pochodzi z jednego dzieła zbiorowego, zresztą o dużym znaczeniu, bo jest to cenny komentarz do adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*. Trzeba także zauważyć, iż w zestawieniu opracowań oraz w literaturze

znalazło się sporo błędów w zakresie pisowni oraz formalnych. Trudno zaakceptować zaliczenie do literatury pomocniczej dokumentów Kongregacji Edukacji Katolickiej czy Kongregacji do spraw Duchowieństwa. Co więcej w opracowaniu bibliograficznym tych dokumentów należy podać miejsce i rok wydania.

Może technicznie jest słusznym zabiegiem zastosowanie w przypisach schematycznych skrótów w stosunku do *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Stwarza to jednak niezwykle utrudnione korzystanie z całego zbioru, choć z innej strony pozwala zaoszczędzić miejsce w przypisach. Czy jednak takie kryterium może tutaj mieć miejsce? Konfrontacja skrótów z przypisów z zestawem źródeł na końcu książki jest niezwykle utrudniona. Wręcz czyni ona źródła, do pewnego stopnia, hermetycznie zamkniętym zbiorem. Można wręcz powiedzieć, że przypisy w znacznym stopniu nie spełniają swej metodologicznej funkcji, przynajmniej w trakcie lektury książki. Co więcej, występujące w bibliografii szczegółowe określenia stron w odniesieniu do poszczególnych tekstów nie mają jednoznacznego klucza czy kryterium.

Wskazując na bibliografie szczególnie uderza całkowite pominięcie, nawet w postaci minimalnej notatki, wskazania na polską edycję *Nauczanie papieskie*, z której ukazało się już 10 tomów, obejmujących lata 1978-1987. Jest to niezwykle dorobek środowiska pallotyńskiego. Nie można tego faktu pominąć, zwłaszcza, gdy korzysta się z odpowiednich przekładów, które zostały w różny sposób oficjalnie zaaprobowane. Taki stan budzi wręcz pewien niepokój w płaszczyźnie odpowiedzialności eklezjalnej za propagowanie dorobku nauczycielskiego Jana Pawła II, które we wspomnianym zbiorze pełniło i pełni nadal wielką rolę. Oczywiście, nie chodzi o jednoczesne pomniejszanie innych wydań zbiorowych. Wydaje się, że *Nauczanie papieskie* jest ważnym dorobkiem i cenną pomocą źródłową, którą należy widzieć w płaszczyźnie całego Kościoła w Polsce.

Jawiące się przy wielu przypisach „por.”, zwłaszcza odnośnie do tekstów papieskich, budzi wiele pytań i wątpliwości. Dlaczego nie ma generalnie cytatów tekstów papieskich w przypisach, jako elementu uzupełniającego podstawowej narracji badawczej. Tymczasem przecież potrzebne jest spotkanie z oryginalnymi tekstami papieskimi, choćby dla konfrontacji niektórych interpretacji autora opracowania. Wydaje się, że skoro analizowane jest nauczanie Jana

Pawła II, wręcz koniecznym jest spotkanie z jego oryginalnymi tekstami.

W zakończeniu słusznie stwierdza autor: „pozostaje wyrazić nadzieję, że ukazana tu wizja natury, misji, duchowości i formacji prezbitera w ujęciu Sługi Bożego Jana Pawła II pomoże seminarizystom w przygotowaniu, kapłanom w przeżywaniu, a wszystkim innym członkom Kościoła w zrozumieniu tego wielkiego daru jakim jest kapłaństwo sakramentalne prezbiterów. Oczekiwanie na wyniesienie na ołtarze Papieża Polaka wyraża przekonanie, że był nie tylko wnikliwym badawczym i głębokim nauczycielem świętości kapłańskiej, ale przede wszystkim jej wielkim świadkiem i wzorem” (s. 376). Oto wielkie zadanie ku refleksji, a przede wszystkim ku praktycznym aplikacjom doktryny kapłańskiej już błogosławionego Jana Pawła II.

Lektura opracowania krakowskiego profesora ks. Wojciecha Zyzaka ukazuje szeroko i bardzo wnikliwie problem kapłaństwa prezbiterów. Jest to cenne zebranie, czasem bardzo rozproszonych źródeł i próba ich szerokiej interpretacji teologicznej, w całości papieskiego nauczania. Daje to zatem w praktyce pewną gwarancję realnego spotkania z twórczą myślą papieską, która ma tak szerokie oddziaływanie. Co więcej, prezentowane dzieło umiejętnie przekonuje, że myśl ta wydaje się ciągle aktualną i twórczą. Naturalne zaś pytanie odnosi się do praktycznych aplikacji, a w tym być może cenną pomocą będzie studium nauczania dokonane w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

Bp Andrzej F. Dziuba